

فصلنامه علمی - پژوهشی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۵، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۸۹-۱۱۳

تدوین سیاست بازار دارایی فکری ایران با تحلیل شکست بازار بین‌المللی دارایی فکری

سعید حبیب^۱

استاد حقوق خصوصی و اسلامی دانشگاه تهران

حسین جواهری محمدی

دکتری حقوق خصوصی دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۹۸/۷/۲۳ - تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۴)

چکیده

اجرای خطه‌م‌شی‌های عمومی با مشکلات بسیاری مواجه است. مشکلات اجرا، ریشه در عوامل متعددی دارد که سیاست‌های بوروکراتیک از جمله آنهاست. هدف از تحقیق حاضر تبیین نحوه نقش‌آفرینی سیاست بوروکراتیک در اجرای قانون خصوصی سازی در ایران بود. رویکرد این تحقیق کیفی بود و با روش تحلیل محتوای کیفی انجام شد. داده‌ها از طریق مصاحبه با نفر از ۱۵ مدیران و دست‌اندرکاران خصوصی‌سازی گردآوری شد. یافته‌ها نشان داد بوروکراتها با اجرای این قانون امتیازات قابل توجهی را از دست می‌دهند. آنها عموماً به منافع شخصی خود توجه دارند؛ حاضر به قبول مسئولیت و انجام احکام ریسک‌پذیر نیستند و می‌کشند تا با تحریف و سازش اطلاعات بنگاهها، تفسیر سوگیرانه از قانون، عدم انجام صحیح وظایف، اجرای نادرست احکام قانون و ساختار و سازماندهی نادرست اجرا منافع خود را حفظ یا تامین کنند.

واژگان کلیدی: دارایی‌های فکری، بازار بین‌المللی دارایی فکری آمریکا (IPXI)، بازار دارایی‌های فکری ایران،

لیسانس پسینی، اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری.

¹ نویسنده مسئول Email: Habiba@ut.ac.ir

مقدمه

"حقوق دارایی‌های فکری در قلب شکست یا موفقیت اقتصادی شرکت‌های مدرن آرمیده است." (Thurow, 1997, p.95) هر یک از بازارهای کالا و خدمات موجود در دنیا، بنا به اقتضائات خاصی که دارند با چالش‌هایی همراه هستند. بازارهای مربوط به دارایی‌های فکری نیز با توجه به ویژگی‌های منحصربه‌فردی که نسبت به کالاها و خدمات سنتی دارا هستند، با چالش‌های متنوعی روبرو می‌باشند. ریسک‌های قانونی، هزینه‌ی بالای معاملات، طولانی بودن مذاکرات، نقدشوندگی پایین، ارزشگذاری و فقدان رویه‌های بالغ، از مهمترین دغدغه‌ها و مشکلات فعالان این بازار می‌باشد. بر همین اساس و به عنوان راه حلی برای مشکلات موجود، در سال ۲۰۰۸، "بازار بین‌المللی دارایی‌های فکری" (IPXI) در ایالات متحده تاسیس شد. این بازار با هدف شفافیت، کشف قیمت، کارایی^۲ و به جریان انداختن صحیح نقدینگی^۳ ضمن ارائه الگویی نوین از قراردادهای لیسانس موسوم به ULC^۴ راه‌اندازی شد. (Beeney, 2012, p.16) بازار IPXI در واقع به دنبال جایگزینی مذاکرات پرهزینه دوطرفه‌ی لیسانس، با مذاکراتی بازار محور بود که دسترسی بدان به مراتب آسانتر از شیوه مرسوم باشد. لذا به منظور تسهیل تجارت ناظر بر اعطای مجوزهای استفاده از اختراع در یک بازار باز، اساس کار خود را بر استانداردسازی و کالانگاری^۵ لیسانس اختراعات قرار داد. (Merritt, 2017, p.1116) این موضوع باعث شد کشورهای مختلف اروپایی نیز به تاسی از تجربه‌ی ایالات متحده برای مبادله کالاها و خدمات مالکیت فکری به شیوه‌های مشابهی روی آورند. حتی موسسات و سازمان‌های بین‌المللی نیز این تجربه را در شمار شیوه‌های نوین موفق و قابل الگوبرداری معرفی نموده‌اند. (Karlsson, 2016, pp.20-21) بر خلاف چنین شروع امیدوارکننده‌ای، تجربه IPXI، در سال ۲۰۱۵ با شکست مواجه شد. (McClure, 2015, pp.795-796) "بازار دارایی‌های فکری ایران" نیز با فاصله‌ی کمی از قافله‌جهانی در سال ۱۳۹۲، ذیل فرابورس ایران شروع به فعالیت نمود. در این خصوص، تنها اثر پژوهشی که به زبان فارسی به رشته‌ی تحریر درآمده است، مقاله‌ی "بررسی ابعاد حقوقی بورس بین‌المللی دارایی فکری و مقایسه‌ی آن بازار ایران" است که ضمن ارزشمندی‌های علمی، با وجود آن‌که در زمان بسته شدن بازار IPXI، نگاشته شده؛ اشاره‌ای به شکست IPXI و متعاقباً علل آن نکرده است. در مقاله‌ی دیگری با عنوان "طراحی قراردادهای

2 - Intellectual Property Exchange International

3 - Transparency

4 - Efficiency

5 - Liquidity

6 - Unit License Contract

7 - Commoditization

عرضه‌ی دارایی‌های معنوی در بازار سرمایه‌ی ایران مبتنی بر فقه امامیه^۸ نیز تنها ضمن اشاره مختصری به IPXI بر جواز انواع قراردادهای مورد استفاده در بازار ایران تاکید شده است. بر همین اساس ضمن پذیرش تاثیر عوامل مختلف، نظیر عناصر فرهنگی در رفتارهای اقتصادی جامعه (۷۰-۷۱، ۱۳۸۹، صالح نیا) و گذر از آن، در پژوهش حاضر بر بُعد حقوقی و اقتصادی بازارهای ایران و ایالات متحده آمریکا تمرکز خواهد شد. لذا ضمن معرفی بازار دارایی‌های فکری آمریکا و الگوی کسب و کار آن به بررسی تفصیلی علل شکست آن پرداخته خواهد شد (بخش نخست) و در ادامه با معرفی و بررسی عملکرد بازار دارایی‌های فکری ایران (بخش دوم)، سراغ مقایسه تحلیلی این دو بازار از جهات مختلف حقوقی-اقتصادی خواهیم رفت. (بخش سوم) چرا که اشراف به زمینه‌ها و دلایل شکست IPXI به عنوان نخستین تجربه در جهان، و مقایسه‌ی آن با بازار ایران می‌تواند الگو و تجربه ارزشمندی در تعیین خط مشی برای بازار دارایی‌های فکری ایران باشد؛ بازاری که با الگوبرداری از بازار ایالات متحده، به موازات بازارهای مشابه جهانی سعی در ایجاد یک بازار متشکل و منسجم برای معاملات با موضوع دارایی‌های فکری دارد.

بخش نخست: بورس بین‌المللی دارایی فکری (IPXI)

در این بخش، به منظور دستیابی به فهم دقیق و جامع از شیوه‌ی کسب و کار IPXI و علل شکست آن، ابتدا به معرفی بورس بین‌المللی دارایی‌های فکری پرداخته خواهد شد، و سپس الگوی کسب و کار IPXI^۹ و نیز مهم‌ترین مؤلفه‌ی آن، یعنی قراردادهای ULR بررسی می‌گردد، تا در نهایت علل مختلف شکست این بازار مورد تحلیل قرار گیرد.

معرفی بورس بین‌المللی دارایی فکری

در سال ۲۰۰۸ میلادی، بر اساس بورس‌های کالای موجود در ایالات متحده آمریکا مانند بورس شیکاگو؛ IPXI نخستین بورس جهانی ناظر بر دارایی‌های فکری تاسیس شد. (Chuffart-Finsterwald, 2014, pp.355-356; Contreras, 2016, pp.419-421) شیوه تبادل در IPXI، مشابه بازاری بود که خریداران و فروشندگان را گرد هم آورده و کالای مورد نظر را به بالاترین پیشنهاد واگذار می‌کنند. با این توضیح که در IPXI، موضوع معامله، اختراعات بود که بر خلاف حراج‌های سنتی و با استفاده از بستر اینترنت، دیگر نیازی به حضور فیزیکی معامله‌گران نبود و مبادلات مشابه ساختار معاملاتی بورس صورت می‌پذیرفت.

8 - Business Plan
9 - Chicago Mercantile Exchange

الگوی کسب و کار بورس بین‌المللی دارایی فکری

در واقع مبنای IPXI، این بود که لیسانس‌های غیرانحصاری اختراعات را می‌توان مانند بورس کالاهای فیزیکی، استانداردسازی و کالانگاری^{۱۰} و متعاقباً در یک بازار آزاد، معامله نمود. شیوه‌ای از تجارت که در آن نیاز به مذاکرات هزینه‌بر، ناکارآمد و زمان‌بر دوجانبه، وجود نداشت. (Contreras, 2016, pp.421) در این روش، IPXI، با ایصال دارندگان اختراعات و خریداران بالقوه به یکدیگر مانند یک تسهیل‌گر برای معاملات عمل می‌کند. بر اساس این شیوه، IPXI، ابتدائاً وارد یک توافق با دارنده و مالک اختراع می‌شود و از این طریق کنترل حقوقی اختراع را بدست آورده و می‌تواند به اعطای لیسانس^{۱۱} به شیوه ULR، اقدام کند. پس از توافق با مالک اختراع، IPXI، تلاش خود را بر روی تعیین نمودن ارزش اختراع معطوف می‌کند. به همین منظور اقدام به استخدام متخصصی^{۱۲} می‌نماید تا میزان مقاومت اختراع را در برابر چالش‌های اعتبارسنجی^{۱۳} بررسی نموده و "شفافیت اختراع"^{۱۴} را تعیین کنند. برای تعیین این مهم، لازم است تا متخصصین، ادعاهای موجود در اختراع، را تفسیر کنند، ادعاهای محتمل آتی را پیش‌بینی نمایند و نیز اظهارنامه‌ها و اختراعات بالقوه مرتبط با اختراع مزبور را شناسایی نمایند. (Merritt, 2017, p.1122) پس از آن، متخصصین، نیاز و درخواست‌های موجود ناظر بر فناوری مورد بحث را در بازار شناسایی و بررسی می‌کنند تا مشخص شود آیا فناوری حاضر همان نیاز بازار است یا خیر. مطابق با این شیوه، حدود ۹۵ درصد از آن چیزی که متقاضیان و خریداران لیسانس بدان نیاز دارند توسط مجموعه‌ی IPXI و متخصصین آن، انجام می‌شد. (Daryl Lim, 2014, p.53)

استفاده از ULR

پس از اعتبارسنجی اختراعات ارائه شده به IPXI، در صورت پذیرش آن‌ها، اعطای لیسانس از طریق شیوه معاملاتی خاصی انجام می‌شود. واحد قابل معامله در این بازار، با ماهیتی شبیه به سهام در بورس‌های اوراق بهادار، موسوم به "برگه‌ی گواهی یا مجوز استفاده از دارایی فکری"^{۱۵} (۱۳۹۶، ۵۴)، شبیری زنجانی) یا ULR^{۱۵} نام داشت؛ که شاید مهم‌ترین مشخصه‌ی IPXI و الگوی کسب‌وکار آن باشد. هر واحد از ULR معرف مجوز یکبار استفاده از بسته‌ای از

10 - Commoditize

۱۱ - مراد از لیسانسی که IPXI در این مرحله می‌تواند اعطا کند در واقع sublicense است که بر مبنای خرید و یا کنترلی که نسبت به اختراع پیدا کرده است می‌تواند آن را به ثالث اعطا کند.

12 - Patent Experts

13 - Validity Challenges

14 - Patent Clearance.

15 - Unit License Right

اختراعات برای تولیدات آتی تولیدکنندگان محصول، و یا یکبار استفاده از اختراعات ناظر به فرایند بود. برای مثال اگر تولیدکننده‌ای قصد تولید ۱۰۰ هزار عدد اتومبیلی را داشت که از اختراعات عرضه شده در IPXI در آن استفاده شده بود، می‌بایست ۱۰۰ هزار ULR یا واحد مجوز استفاده از آن اختراعات را بر اساس قیمت‌های موجود در بورس خریداری می‌نمود و در واقع با تولید هر اتومبیل، یک واحد از مجوزهای خریداری شده را مصرف می‌نمود.^{۱۶} بر این اساس قرارداد ULR، یک کالای مصرف شدنی بود که می‌تواند قیمت‌گذاری شده و مورد داد و ستد و مصرف قرارگیرد. به اعتقاد برخی این سازوکار خلاقانه که باعث ترویج کالانگاری حقوق دارایی‌های فکری و افزایش شفافیت در مبادلات این دسته از حقوق می‌باشد، کلید موفقیت این بورس قلمداد می‌شد. (Ghafele; Malackowski, 2012, p.122) قیمت عرضه‌ی اولیه‌ی ULRها بر اساس فرآیند پیچیده‌ای شامل بر اظهار نظرهای متخصصین و پیشنهادهای خریداران بالقوه، تعیین می‌شد. در واقع طی فرآیند مذکور، قیمت تخمینی اولیه برای هر ULR، تعیین می‌شد. پس از آن، خریداران پیشنهادهای خود را با استفاده از شیوه حراج هلندی^{۱۷} به IPXI ارائه می‌کردند. (Contreras, 2016, pp.424) در زمانی که IPXI پیشنهادهای کافی دریافت می‌نمود، اقدام به فروش ULRها، به قیمت نهایی به پیشنهاددهندگان می‌نمود. (Merritt, 2017, p.1123) . پس از آن‌که ULRها در عرضه‌ی اولیه عمومی به فروش رسید، اعضای IPXI (دارندگان ULR) می‌توانستند ULRهای استفاده نشده‌ی خود را در بازار ثانویه^{۱۸} دوباره به فروش رسانند. (Contreras, 2016, pp.419-421) ارزشیابی ابتدایی قراردادی ULR، از میان روش‌های تعیین ارزش اموال غیرمادی، بر پایه‌ی ترکیبی از دو شیوه‌ی شناخته شده‌ی درآمد بازاری^{۱۹} و رویکردهای هزینه‌ای^{۲۰} قرار داشت که هر رویکرد جنبه‌های مختلفی از ارزش یک مال را ارائه می‌دهد و هیچ شیوه‌ی واحدی در این خصوص قطعی و تعیین‌کننده نبود. (Hagelin, 2002, pp.402-403) نوآوری IPXI در این خصوص، ارائه‌ی ساختاری بود که پس از فروش اولیه، قابلیت تغییر قیمت بر اساس پویایی واقعی بازار ممکن باشد. (Ghafele; Malackowski, 2012, p.124) باور IPXI این بود که می‌تواند ارزش دارایی‌های فکری را از طریق بکارگیری سازوکارهای متعدد تعیین قیمت برای ULRها، تعیین نماید. سازوکارهایی که ضمن در نظر گرفتن عوامل مختلف مانند میزان ریسک در هر مرحله از عرضه، زمان عرضه، میزان عرضه، قیمت عرضه‌ی اولیه، میزان

16 - Marketplace of Ideas, THE ECONOMIST (May 12, 2012), www.economist.com/business/2012/05/12/marketplace-of-ideas

۱۷ - منظور از حراج هلندی نوعی از حراج است که پس از تعیین حداقل قیمت توسط IPXI و صاحبان اختراع، قیمت قراردادهای ULR، جایی تعیین می‌شود که در آن قیمت پیشنهادی از جانب خریداران برای خرید حداقلی از ULRها با قیمت تعیین شده وجود داشته باشد.

18 - Secondary Market

19 - Market-income

20 - Cost-approaches

ULRهای مصرف شده در عرضه‌های قبلی و قیمت‌های کارشناسی شده، زمان ماندگاری فناوری (تا قبل از ورود فناوری جدیدتر و جایگزینی با فناوری فعلی) به دنبال تعیین قیمتی منصفانه از منظر طرفین معامله می‌باشند؛^{۲۱} به نحوی که در شرایط مختلف بازار، قابلیت نوسان قیمت به منظور حفظ منافع طرفین و انگیزه‌ی آن‌ها برای ماندن در بازار وجود داشته باشد.

بررسی علل شکست بورس بین‌المللی دارایی فکری

با وجود شروع امیدوارکننده‌ی IPXI، این بازار، در تاریخ ۲۳ مارس ۲۰۱۵، پایان تلخی داشت. (Contreras, 2016, p.432). قطعاً در هر موفقیت و یا شکستی که برای یک بازار رخ می‌دهد، مجموعه‌ای از عوامل تاثیرگذار بوده‌اند؛ همچنانکه در شکست IPXI، مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، حقوقی و حتی غیر آن دخیل بوده‌اند. در این نوشتار با تمرکز بر علل حقوقی-اقتصادی آن، ضمن تقسیم علل مهم تاثیرگذار در چهار گروه ذاتی، اعلامی، کمبود مصنوعی و مجوزهای Ex post به بررسی آن‌ها پرداخته می‌شود.

علل ذاتی

مراد از علل ذاتی، مجموعه چالش‌هایی است که همه‌ی بازارهای دارایی فکری و مبادلات ناظر بر این‌گونه اموال به دلیل ماهیت خاص دارایی‌های فکری، با آن روبرو هستند. فقدان شفافیت، کمبود نقدینگی و عدم وجود استانداردهای مناسب برای ارزیابی و ارزشگذاری از آن جمله‌اند. خطر احتمالی بی‌اعتبار بودن و یا از دست دادن اعتبار اختراعات نیز همواره جزئی جدایی‌ناپذیر از این بازار می‌باشد. (Ghafele; Malackowski, 2012, p.129) ارزشگذاری اموال فکری نیز از مهمترین وجوه و چالش‌های بازارهای دارایی فکری است و علیرغم این‌که ارزشگذاری دارایی‌های نامحسوس، هنوز هم موضوع بخش گسترده‌ای از تحقیق و پژوهش‌های این حوزه است؛ (Reilly; Schweih, 2004, p.564 Lanjouw; Pakes; Putnam, 1998, p.405) نمی‌توان وجود این چالش را در بازار نادیده انگاشت. پیچیدگی دیگر این بازار، ضرورت بی‌نام بودن است که مقتضای مبادله‌ی دارایی‌ها به شیوه‌ی مشابه بورس اوراق بهادار می‌باشد. از منظر فروش، انتشار اطلاعات اعطای مجوز، می‌تواند نشان‌دهنده‌ی تغییرات راهبردی شرکت باشد و

۲۱ - به دلیل تخصصی بودن نحوه محاسبه قیمت و استفاده از فرمول‌های پیچیده‌ی ریاضی از تشریح آن در این مقال اجتناب شده است. به منظور کسب اطلاع بیشتر از نحوه تعیین قیمت ULR، ر.ک: Ghafele, Roya; Malackowski, James; Emerging IP monetization solutions: The institutionalisation of an IP exchange, Int. J. Intellectual Property Management, Vol.5, No.2, 2012, pp124-127, Malackowski, J.E. (2010) 'Market pricing of commoditized patent licenses', Discussion Draft June 6 2010 from Intellectual Property Exchange International, pp5-20.

اطلاعات ارزشمندی را در اختیار رقبا قرار دهد. از جنبه‌ی خریدار نیز، برای حفظ راهبردهای رقابتی و اجتناب از ریسک طرح دعوا، بی‌نام بودن امری ضروری است؛ چرا که اطلاعات مربوط به اختراع می‌تواند برای رقبا قابل استفاده باشد. (Ghafele; Malackowski, 2012, p.129) لذا مدیریت بازار می‌بایست از اطلاعات هویتی حساس فروشنده و خریدار محافظت کند؛ در عین حال به منظور دستیابی به شفافیت در بازار، این امکان را برای عموم فراهم کند تا از اطلاعات اعطای مجوز استفاده از فناوری مطلع گردند. (McClure, 2008, P.25) ، مجموعه عوامل مذکور تأثیر قابل توجهی در شکست IPXI داشت.

علل اعلامی

در اولین اطلاعیه‌ی عمومی IPXI ، پس از شکست آن آمده است: "الگوی کسب و کار IPXI، انصاف و شفافیت را ارائه نمود و بر حسن رفتار استفاده‌کنندگان از فناوری و اختراعات متکی بود. این در حالی است که متقاضیان لیسانس، روشن نمودند که تنها راهی که IPXI می‌تواند التزام آنان را به قواعد بازار شاهد باشد، برخورد قضایی است." "جرارد پنکوک،^{۲۲} رئیس هیئت مدیره و مدیرعامل IPXI، ضمن تایید و پذیرش وجود اشکالاتی در مدل IPXI، بر این باور بود که انعطاف‌پذیری کافی برای رفع مشکلات در مدل مزبور وجود داشت. ب^{۲۳} این وجود IPXI، به این دلیل شکست خورد که شرکت‌ها [و افراد] انگیزه‌ای برای متعهد بودن به رفتار مبتنی بر حسن نیت در فرآیند اخذ لیسانس نداشتند. در یکی از مصاحبه‌ها وی اظهار داشت: "ما نتوانستیم تعداد قابل توجهی از افراد را در بازار به نحوی جلب کنیم که همکاران درستکاری برای ما باشند و زمانی که ما بیش از ۹۰٪ کارها را از قبل برایشان انجام دادیم، [به جای آن‌که بدون توجه به عرضه‌ی بازار اقدام به نقض حق اختراع نمایند] به عرضه‌های قانونی، واکنش دهند." "این در حالی است که فعالان علاقه‌مند در بازار، حتی بدون تهدیدات قضایی، خودشان اقدام به انعقاد قرارداد لیسانس می‌نمایند. اما به نظر می‌رسد علیرغم ادعای مدیرعامل IPXI، عدم وجود تهدیدات و پیگیری‌های قضایی، تنها عامل شکست این بازار نبوده است؛ بلکه نحوه رفتار مدیران IPXI و الگوی کسب و کار آن نیز در این ناکامی نقش بسزایی داشته‌اند.

22 - INTELLECTUAL PROPERTY EXCHANGE INTERNATIONAL, <http://IPXI.com>; Broken By a System That Encourages Bad Behaviours, IPXI Closes Down, IAM MAG., July/ Aug. 2015.

23 - Gerard Pannekoek

24 - Joff Wild, IPXI Demise Caused by a US Patent System That Offers No Incentive for Good-Faith Licensing, Says Exchange's CEO, IAM (Apr. 7, 2015), <http://www.iammedia.com/blog/detail.aspx?g=93e8d407-b24c-4d9a-a59c-da9fe9e3f578> [https://perma.cc/QJ67-LZU8]; see also David L. Newman, The Unfortunate Fall Of The IPXI Marketplace, LAW360 (Dec. 8, 2015, 10:24 AM), <http://www.law360.com/articles/734578/the-unfortunate-fall-of-the-ipxi-marketplace> [https://perma.cc/CD2M-XEBX]

25 - Ibid.

کمبود مصنوعی

به اعتقاد برخی IPXI، به منظور ایجاد یک بازار مشابه بازار کالا، برای لیسانس‌های ارائه شده، به یک "کمبود مصنوعی و صوری"^{۲۶} نیاز داشت. (Contreras, 2016, p.437) در این خصوص توجه به تفاوت‌های کالاهای محسوس مانند محصولات کشاورزی و لیسانس اختراعات، مفید به نظر می‌رسد؛ چرا که برخلاف محصولات کشاورزی فروخته شده در بورس کالای شیکاگو، لیسانس‌های عرضه شده در IPXI، کالای نامحسوس^{۲۷} و غیرمادی بود و نگرانی از بابت تامین آن برای ارائه در بازار وجود نداشت. و این، یکی از ویژگی‌های ذاتی دارایی‌های فکری است که فاقد محدودیت مادی دارایی‌های فیزیکی هستند. برای یک دارنده و مالک اختراع، این امکان وجود دارد، به طور همزمان، تعداد نامحدودی مجوز استفاده برای افراد مختلف صادر کند بدون آنکه چیزی از ظرفیت صدور مجوزهای آتی وی، کاسته شود؛ برخلاف اموال مادی که استفاده و مصرف از آن با کاسته شدن و نقص آن‌ها ملازمه دارد. این در حالی بود که IPXI، و مالکان اختراع، بر تعداد ULRهای صادر شده در بازار، کنترل انحصاری داشتند. هر زمان که اراده می‌کردند و به هر میزان که می‌خواستند ULR به بازار ارائه می‌کردند. بر این اساس بود که IPXI و دارندگان اختراع از ویژگی "مصرف‌شدنی بودن"^{۲۸} ULRها استفاده کرده و با ایجاد محدودیت در عرضه‌های بعدی، و وجود تقاضا برای خرید، یک کمبود مصنوعی در بازار حاکم می‌کردند. وجود رقابت و سازوکار عرضه و تقاضا در بازارهای مادی مانند تولیدات کشاورزی در نهایت به اختصاص بهینه منابع در جامعه و تنظیم بازار منتج می‌شود. در حالی که، تامین ULRها به عنوان کالای مورد معامله در IPXI، صرفاً به نظر صاحبان اختراع و خود IPXI، وابسته بود که نتیجه آن عدم عرضه، و ایجاد کمبود کصنوعی، با قصد افزایش قیمت در بازار بود.

کمبود مصنوعی، باعث می‌شد تا تولیدکنندگان، توسط عملکرد دلان^{۲۹} در بازار ثانویه، با مشکل روبرو شوند. بدین صورت که دلان تمامی ULRهای ارائه شده در عرضه‌ی اولیه را خریداری می‌کردند، و در شرایطی که دیگر عرضه‌ای صورت نمی‌گیرد، زمانی که تولیدکننده برای تهیه تعداد بیشتری از ULR مورد نظر، وارد بازار ثانویه می‌شد، با افزایش بالایی در قیمت، به نسبت قیمت عرضه‌ی اولیه، آن را به تولیدکننده می‌فروختند. در این شرایط به دو دلیل، دلان از ورود دوباره‌ی تولیدکنندگان به بازار مطمئن بودند؛ یک اینکه ULRها قابلیت بقا داشتند، بدین معنی که برخلاف محصولات کشاورزی، نه فاسد می‌شدند و نه لزوماً می‌بایست تا تاریخ خاصی

26 - Artificial Scarcity

27 - Intangible

28 - Consumable

29 - Speculators

مصرف می‌شدند. دوم اینکه آن‌ها از بابت عدم تامین کالا توسط سایر تامین‌کننده‌ها در بازار که لاجرم منجر به کاهش قیمت گردد نیز خاطری آسوده داشتند. در واقع دلالت پس از خرید ULRها در عرضه‌ی اولیه، منتظر کاهش تدریجی عرضه و مصرف آن‌ها توسط تولیدکنندگان به کناری می‌نشستند، تا با فروش دوباره ULRها به تولیدگان، در زمانی که از عرضه‌ی مجدد در IPXI ناامید گشته‌اند، به قیمت‌های گزاف برای لیسانس‌های پسینی، تحصیل سود نمایند. (Contreras, 2016, pp.438) در اینجا انگیزه‌ی IPXI نیز در بالا نگه‌داشتن قیمت در بازار ثانویه نقش موثری ایفا می‌کرد چراکه ۲۰ درصد از هر معامله، سهم IPXI، محسوب می‌شد. (Merritt, 2017, p.1132; Beeney, 2012, p.16)

مجوزهای پسینی (Ex post)

IPXI با بهره‌گیری از نظام "قیمت‌گذاری بازار باز"^{۳۰} برای لیسانس اختراعات به دنبال افزایش بهره‌وری و شفافیت بود. در این مدل، فرض بر این بود که قیمت تعیین شده بر اساس شیوه مذکور، معقول و منصفانه خواهد بود؛ در حالی که تجربه‌ی شکست IPXI، حاکی از غفلت و نادیده گرفتن تفاوتی مهم، میان دو نوع لیسانس پیشینی^{۳۱} و پسینی^{۳۲} اثرگذار اثرگذاری آن‌ها بر قیمت بود. منظور از لیسانس پیشینی، انعقاد لیسانس، پیش از خرید و استفاده از فناوری در محصول و مراد از لیسانس پسینی، لیسانسی است که پس از بکارگیری فناوری در محصول اعطا می‌شود. در حالت طبیعی زمانی که یک تولیدکننده برای اخذ لیسانس به روش سنتی، وارد یک مذاکره طرفینی با مالک اختراع می‌شد، اصولاً متعهد بود نرخ ثابت یا شناوری از رویالتی را بابت محصولات تولید شده و یا بابت فروش بپردازد. در حالی که در شیوه IPXI، صحبتی از نرخ ثابت برای استفاده از فناوری نیست. در واقع این بازار آزاد است که قیمتی منصفانه را بر اساس تقاضای موجود در بازار، تعیین می‌کند. اگر فناوری مورد نظر، با استقبال مواجه شود، با افزایش تقاضا، قیمت ULRهای آن فناوری نیز افزایش می‌یابد. بنابراین چنین فرض می‌شود که قیمت، بازتابی از ارزش واقعی فناوری خواهد بود. لذا این شیوه از قیمت‌گذاری به دلیل آن‌که هنوز رقابتی محسوب می‌شدند؛ برای عرضه‌ی اولیه‌ی عمومی (IPO)، کارآمدی لازم را دارا می‌بود. (Merritt, 2017, p.1134)

در بدو امر، اختراعات ثبت شده، به دلیل وجود فناوری‌های مشابه در بازار و قابلیت جایگزینی آن‌ها، هنوز فاقد چنان قدرتی هستند که بتوانند صرف‌نظر از قیمت فناوری‌های مشابه، اقدام به

30 - Open Market Pricing

31 - Ex Ante Licensing

32 - Ex Post Licensing

33 - Initial Public Offering

تعیین قیمت کنند. نتیجه‌ی این روند، تعیین قیمتی رقابتی، به منظور افزایش احتمال انتخاب توسط تولیدکنندگان است. این در حالی است برخلاف آنچه IPXI، تصور می‌کرد، روند تعیین قیمت‌های رقابتی تنها تا زمان "استفاده از فناوری در محصول" ادامه داشت، چرا که پس از آن، دیگر قابلیت جایگزینی فناوری مورد نظر در محصولات تولید شده، با سایر فناوری‌ها یا وجود ندارد و یا با هزینه‌ای سنگین همراه است. زیرا تولیدکننده با پرداخت قیمت فناوری و استفاده از آن در محصولاتش، در واقع راهی غیرقابل بازگشت را پیموده است. راهی که در میانه‌اش IPXI و معامله‌گرانی وجود دارند که می‌توانند بدون واگمه از وجود رقبا، نسبت به افزایش قیمت لیسانس‌های پسینی اقدام کنند، چیزی که برخلاف اساس و منطق بازار آزاد، امید و اشتیاق تولیدکننده را راهزنی می‌کند. (Areeda; Kaplow, 1998, p.340) در حقیقت با وجود این که مدل IPXI، در نگاه نخست، مشوق اعطای لیسانس‌های پیشینی صادقانه و مبتنی بر حسن نیت به نظر می‌رسید، ولی در عمل، تولیدکننده را در معرض لیسانس‌های پسینی غیرقطعی و نامطمئن قرار می‌داد.

بخش دوم: بازار دارایی‌های فکری ایران

نظر به اقتضانات خاص دارایی‌های فکری، دولت‌ها با درک ضرورت ایجاد بازارهای خاص اموال فکری، سعی خود را صرف تعیین موازین این بازار جدید کرده تا از این طریق و استمداد از همه‌ی ظرفیت‌های فناورانه‌ی موجود مانند اینترنت، درصد رفع موانع موجود بر سر راه مبادلات دارایی‌ها فکری برآیند.

معرفی بازار دارایی‌های فکری ایران

قانونگذار ایران نیز با درک این ضرورت و تاسی به تجربه بازار آمریکا، با فاصله‌ی زمانی نسبتاً کمی از قافله جهانی، در قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه، به ایجاد این بازار در ایران اشاره کرده است. طبق ماده ۱۷ سند مذکور، دولت مجاز شده است به منظور توسعه و انتشار فناوری و حمایت از اقتصاد دانش‌محور و شرکت‌های دانش‌بنیان، بازاری را تحت عنوان "بورس ایده" راه‌اندازی کند تا حمایت از تبادلات اموال فکری در یک بازار به نحو منسجم و با هدف استفاده از ظرفیت‌های علمی در جهت پاسخگویی به نیازهای بخش صنعت، کشاورزی و خدمات، صورت گیرد. "بورس ایده" که به دلیل ضعف در وجه تسمیه بعدها به "بازار

دارایی‌های فکری " تغییر نام داد؛^{۳۵} در اواخر سال ۱۳۹۲ با تدوین مقررات بازار دارایی‌های فکری به طور رسمی فعالیت خود را ذیل بازار فرابورس ایران آغاز کرد. وجه تمایز اصلی میان دو بازار بورس و فرابورس، در الزامات مربوط به پذیرش است که در فرابورس، موازین و پیش‌شرط‌های مربوط بر پذیرش در بورس، نظیر سودآوری و سابقه‌ی فعالیت، تا حد زیادی تسهیل شده است. (۱۳۲، ۱۳۹۶، عبدالرحیمیان؛ دهقان منشادی) همچنین نظر به لزوم ارزیابی و امکان‌سنجی فقهی ابزارهای مالی جدید به بازار بورس توسط کمیته فقهی (۳۳، ۱۳۹۲، سلطانی و دیگران) این کمیته ضمن بررسی ابعاد مختلف این بازار، امکان نقل و انتقال دارایی فکری را بر مبنای انتقال اوراق مبتنی بر دارایی فکری تایید نمود.^{۳۶}

الگوی کسب و کار و سابقه‌ی فعالیت بازار دارایی‌های فکری ایران

بازار دارایی فکری ایران مبتنی بر معامله اوراق بهادار تاسیس شده است. اوراق بهادار (Security) به معنای عام، شامل هرگونه ورقه یا کاغذ دارای ارزش مالی است و در بازار سرمایه به طور خاص، مطابق با قانون بازار اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۴، هر نوع ورقه یا مستندی است که متضمن حقوق مالی قابل نقل و انتقال برای مالک عین و یا منفعت آن باشد. که مصادیق آن توسط شورای عالی بورس و اوراق بهادار قابل تعیین خواهد بود.^{۳۷} استفاده از اوراق بهادار برای تسهیل نقدشوندگی دارایی‌هایی است که اصولاً از قابلیت نقدشوندگی بالایی برخوردار نیستند. از مهمترین این دارایی‌ها، دارایی‌های فکری است که به دلیل ماهیت خاصی که دارند در مراحل مختلف روند نقدشوندگی از جمله ارزشگذاری و یافتن خریدار، با چالش همراه هستند. به همین منظور ایده‌ی ابتدای معاملات دارایی‌های فکری بر اوراق بهادار در ایران و با فاصله کوتاهی نسبت به IPXI اجرایی شد. البته باید دانست که ایجاد یک بازار با اهداف مذکور برابر با نیل به همه اهداف نخواهد بود؛ چنانچه اولین معامله در بازار دارایی‌های فکری در خردادماه سال ۱۳۹۳ و تنها پس از گذشت چندماه از زمان تاسیس آن رخ داد ولی بنا به گزارش‌ها (جدول ۱)، نخستین سال آغاز به کار این بازار با توفیق چندانی همراه نبوده است؛ که مدیران آن با وجود پذیرش اجمالی عدم موفقیت در اوایل راه، ریشه‌ی این ناکامی را تلقی اشتباه از روند موفقیت در عملکرد این بازار عنوان کردند^{۳۸} که نهایتاً به تدوین دستورالعمل جدیدی

۳۵ - به گفته‌ی مدیران این بازار علت این تغییر این بود که در واقعیت، این بازار نه مانند بورس اوراق بهادار و یا بورس کالا فعالیت می‌کرد و به معنی دقیق کلمه "بورس" نبود و نه اینکه "ایده‌ها" موضوع معاملات آن بودند. برای اطلاعات بیشتر رک: [Http://www.asrebazar.com/News/16873](http://www.asrebazar.com/News/16873)

۳۶ - برای دسترسی به گزارش کامل منتشره توسط کمیته فقهی رک: [Http://www.boursenews.ir/fa/news/113234/](http://www.boursenews.ir/fa/news/113234/)

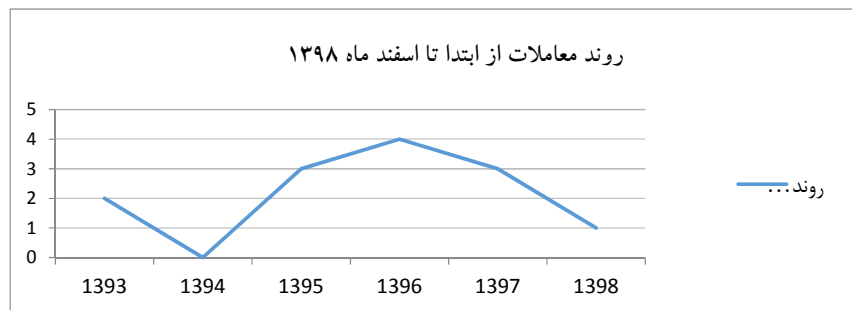
۳۷ - بند ۲ و ۲۴ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۸۴/۹/۲

۳۸ - قابل دسترسی در: [Http://www.asrebazar.com/News/16873/](http://www.asrebazar.com/News/16873/) (Visited at 1397/10/10)

که ناکارآمدی‌های بازار در سال نخست را اصلاح می‌نمود منجر شد.^{۳۹} انواع دارایی‌های ارائه شده از زمان تاسیس، تعداد آن‌ها و میزان معامله‌ی هرکدام در جدول ذیل قابل مشاهده است:

دارایی فکری	دارایی عرضه شده	دارایی معامله شده
اختراع	۲۹۲	۹
علامت تجاری	۱۰	۲
طرح صنعتی	۳	۲
جمع	۳۰۵	۱۳

از میان ده‌ها هزار اختراع که منجر به صدور گواهی‌های ثبت اختراع در اداره ثبت اختراعات وابسته به اداره ثبت اسناد و املاک کشور شده‌اند، کمتر از سیصد اختراع، با گذر از مراحل مختلف، کسب تاییدیه‌های فنی و ارزیابی، برای عموم عرضه شده‌اند که در مقابل میزان کل اختراعات ثبت شده عدد ناچیزی است. از طرفی از میان اختراعات عرضه شده نیز تنها حدود ۳/۳٪ به صورت قطعی مورد معامله قرار گرفته‌اند که حکایت از ناکارآمدی نسبی این بازار دارد. روند معاملات در این بازار به ترتیب سال در نمودار ذیل قابل مشاهده است:

شیوه‌ها و قالب‌های انتقال

بر اساس "دستورالعمل سپرده‌گذاری و معامله اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری" انتقال حقوق دارایی‌های فکری در این بازار به اعتبار "انتقال مالکیت" به دو شیوه تقسیم می‌گردد. توجه بدین نکته ضروری است که مراد از انتقال دارایی فکری، حقوق مادی یا اقتصادی ناظر

۳۹ - دستورالعمل مزبور تا زمان نگارش این سطور به تصویب نرسیده است.

بر دارایی فکری است و آلا حقوق معنوی یا اخلاقی^{۴۱} به طور کلی فاقد قابلیت نقل و انتقال می‌باشند. (۱۴۲-۱۴۵، ۱۳۹۳، زرکلام)

۱- انتقال حقوق متضمن انتقال مالکیت: این شیوه، به دو صورت انجام می‌شود:

الف- فروش قطعی (واگذاری): در این روش که در میان قراردادهای مالکیت فکری بیشترین شباهت را با قرارداد Assignment دارد، کلیه حقوق مالکانه به خریدار منتقل شده و طی اقرارنامه‌ای تمامی حقوق مالک اولیه بموجب قرارداد از وی سلب می‌گردد. این روش در عمل بیش از سایر شیوه‌های انتقال مورد توجه فعالان این بازار قرار گرفته است (جدول ۲). با انتخاب این شیوه از انتقال، درخواست واگذاری و انتقال قطعی و همیشگی تمامی حقوق مادی ناظر بر دارایی فکری بر اساس "دستورالعمل سپرده‌گذاری و معامله اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری در فرابورس ایران" به فرابورس ارائه می‌شود؛ که با توجه به ظرفیت‌های قراردادی حقوق ایران و لزوم التزام به چارچوب‌های قراردادی، در قالب عقد "بیع" یا "صلح" صورت می‌پذیرد.^{۴۲} در این روش مالک دارایی فکری از طریق مراجعه به شرکتهای مشاور سرمایه‌گذاری یا تامین سرمایه و همچنین اخذ تأییدیه از فرابورس پس از ارسال مدارک به آن مرجع، دارایی خود را به شکل اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری در بازار سوم فرابورس عرضه می‌کند. (۶۷، ۱۳۹۶، شبیری زنجانی و دیگران)

ب- عرضه اوراق بهادار شرکت سهامی خاص مبتنی بر دارایی فکری: در این روش نیاز است که مالک دارایی فکری ابتدا اقدام به تاسیس یک شرکت سهامی خاص کرده که اساسنامه‌ی آن را مطابق با نمونه ارائه شده توسط فرابورس تنظیم می‌نماید. سپس با ثبت دارایی فکری خود به عنوان آورده و انتقال آن به شرکت، صاحب شرکتی خواهد بود که دارایی آن، یکی از مصادیق اموال فکری است و قابلیت انتقال به متقاضی را در قالب انتقال سهام شرکت سهامی خواهد داشت که در دفترخانه اسناد رسمی و پس از موافقت کمیته‌ی عرضه از طریق بازار سوم فرابورس ایران صورت می‌پذیرد. در این شیوه همچنین مالک دارایی فکری می‌تواند به منظور کسب منفعت بیشتر با سرمایه‌گذار برای بهره‌برداری از مالکیت فکری مشارکت کند. قالب این مشارکت بنا بر توافق طرفین می‌تواند به طور دائم یا موقت، خواه برای مقدار معین و خواه در مدت زمانی معین باشد. (۶۸، ۱۳۹۶، شبیری زنجانی و دیگران) ارزشگذاری سهام شرکت در صورت تمایل عرضه‌کننده، تنها می‌تواند توسط شرکتهای مشاور سرمایه‌گذاری یا تامین سرمایه دارای مجوز

از سازمان بورس و اوراق بهادار یا کارگزاران دارای مجوز عضو فرابورس ایران صورت می‌پذیرد.^{۴۳}

۱- انتقال و اعطای مجوز بهره‌برداری از دارایی فکری: در این شیوه بدون انتقال مالکیت دارایی فکری، اعطای مجوز بهره‌برداری یا همان ليسانس (License) انجام می‌پذیرد که با توجه به مقدار و یا زمان استفاده از مجوز بر دو قسم است:

الف- عرضه‌ی حق بهره‌برداری اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری برای مدت زمان معین: در این شیوه، مالک دارایی فکری بدون آن‌که مالکیت دارایی‌اش را به متقاضی انتقال دهد تنها مجوز استفاده و بهره‌برداری از آن را با قید مدت زمان مشخصی به متقاضی انتقال می‌دهد. به همین منظور و بر اساس دستورالعمل مذکور، حق استفاده از دارایی فکری به خریدار آن اعطا می‌شود. این اعطای امتیاز در قالب انعقاد قرارداد "صلح" یا "معاوضه" انجام خواهد شد که با انقضای مدت، قابلیت تمدید با شرایط جدید برای طرفین وجود خواهد داشت: (۸۶، ۱۳۹۳، موسویان و دیگران)

ب- عرضه‌ی حق بهره‌برداری اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری برای مقدار معین: در این قسم از معامله نیز صاحب دارایی فکری اجازه استفاده و بهره‌برداری از دارایی‌اش را صرفاً برای تولید مقدار معینی از کالا را به متقاضی اعطا می‌کند. انتخاب این شیوه نیز منوط به رعایت الزامات قانونی مذکور خواهد بود که در قالب درخواست از فرابورس و در قالب عقود صلح یا معاوضه به متقاضی اعطا می‌گردد. تعداد و موضوع معاملات انجام شده و شیوه‌های منتخب هر انتقال در جدول ذیل قابل مشاهده است:

دارایی فکری	فروش قطعی	شرکت سهامی مبتنی بر دارایی فکری	مجوز بهره‌برداری برای مدت معین	مجوز بهره‌برداری برای مقدار معین	جمع دارایی‌های معامله شده
اختراع	۶	۱	۲	-	۹
علامت تجاری	۲	-	-	-	۲
طرح صنعتی	۲	-	-	-	۲
جمع	۱۰	۱	۲	-	۱۳

۴۳ - کتابچه بازار دارایی فکری، قابل دسترس در سایت فرابورس ایران به آدرس:

<https://www.ifb.ir/Files/FaraRasanePDF1>

بخش سوم: مقایسه بازار دارایی‌های فکری ایران با بورس بین‌المللی دارایی فکری (IPXI)

بعد از بررسی دو بازار دارایی‌های فکری ایران و بورس بین‌المللی دارایی فکری آمریکا، از یک طرف به عنوان نخستین تجربه در ایجاد بازار مشابه معاملات بورس، برای دارایی‌های فکری و از طرف دیگر الگویی برای بازارهای مشابه جهانی و خصوصاً بازار ایران؛ در این بخش ضمن مقایسه وجوه مهم و تاثیرگذار در نحوه و کیفیت عملکرد IPXI و بازار ایران، به ارائه راهکارهایی برای نیل به چشم‌اندازهای روشن بازار دارایی‌های فکری ایران پرداخته خواهد شد. اهمیت این موضوع زمانی که به ظرفیت بازار IPXI، و نیز رشد ابتدایی معاملات در آن، و مشکلات موجود در الگوی کسب و کار آن که در نهایت به شکست بازار منجر شد، توجه نماییم دوچندان خواهد شد.

قانون حاکم بر بازار

به دلیل حساسیت نوع معاملاتی که به شیوه بورس صورت می‌گیرد، یکی از مهمترین مباحث برای بازارهای بورسی، قانون حاکم بر بازار خواهد بود چرا که اصولاً مدیریت، جهت‌گیری و تحدید حدود هر کسب و کار از طریق قوانین حاکم، میسر خواهد شد. بازار دارایی‌های فکری ایران با توجه به قرارگیری‌اش به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های بازار سوم فرابورس طبیعتاً تحت حاکمیت قوانین مادر بازار سرمایه کشور قرار دارد. "قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران" مصوب ۱۳۸۴، اصلی‌ترین قانون در این حوزه محسوب می‌شود. بر اساس این قانون هر گونه عرضه‌ی اوراق بهادار بدون رعایت مفاد این قانون ممنوع اعلام شده است. (ماده ۲۰ قانون) که با توجه به اطلاق و عموم اوراق بهادار در این ماده، شامل اوراق بهادار مبتنی بر دارایی‌های فکری نیز خواهد شد. از طرفی دیگر کلیه معاملاتی که در فرابورس صورت می‌پذیرد، مشمول مقررات ناظر بر بورس اوراق بهادار، منجمله تمامی قوانین، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها می‌باشد. علاوه بر آن در برخی اسناد قانونی صراحتاً به حاکمیت قانون بازار اوراق بهادار بر بازار دارایی‌های فکری تاکید شده است. "قوانین اصلی حاکم بر بازار بورس و اوراق بهادار ایالات متحده آمریکا یکی "قانون اوراق بهادار مصوب ۱۹۳۳" و دیگری "قانون بورس و اوراق بهادار مصوب ۱۹۳۴" می‌باشد است. که بموجب قانون اخیرالذکر "کمسیون بورس

۴۴ - ماده ۱۰ دستورالعمل سپرده‌گذاری و معامله اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۲۱ عنوان میکند که جز ۹ ماده کوتاه قبلی مندرج در دستورالعمل، در سایر موارد، دستورالعمل تابع مقررات عمومی حاکم بر معاملات اوراق بهادار در فرابورس خواهد بود.

45 - Securities Act of 1933

46 - Securities Exchange Act of 1934

و اوراق بهادار ایالات متحده^{۷۱} به عنوان نهاد نظارتی و قانونگذاری بازار و در رأس هرم بازار بورس و اوراق بهادار قرار دارد (۲۰۱، ۱۳۹۵، میرزایی منفرد) ولی به نظر می‌رسد شمول این قوانین بر IPXI نیازمند دقت نظر بیشتری باشد. از یک سو، وجود واژه‌ی "Exchange" در نام این بازار (Intellectual property exchange international) دال بر ماهیت بورسی آن است که تبعیت آن از قوانین حاکم بر بورس اوراق بهادار ایالات متحده را به ذهن متبادر می‌سازد؛ ولی از سوی دیگر در مورد رابطه‌ی سهام به عنوان اصلی‌ترین نماینده اوراق بهادار و ULRهای مورد معامله در بازار آمریکا باید دانست با وجود آن‌که سهام نیز مانند ULRهای موجود در IPXI دارای‌هایی تمام شدنی^{۷۲} محسوب نمی‌شوند؛ با این حال از دو جهت تفاوت اساسی میان آن دو وجود دارد که باعث می‌شود نتوان حاکمیت قوانین حاکم بر معامله اوراق بهادار را بر ULRها تصور نمود. یک اینکه سهام به لحاظ ماهیت به دارایی‌های مادی و محسوس گره خورده است. یک سهم دارنده‌ی آن را نسبت به بخشی از سود شرکت ذیحق می‌نماید. لذا سهامداران عموماً به دنبال محدود ساختن صدور سهام‌اند چرا که هرچقدر تعداد سهام بیشتر شود سود متعلق به هر سهم کاهش می‌یابد در حالی که چنین چیزی در خصوص ULRها صادق نیست. و دو اینکه سهام، مصرف شدنی نیستند لذا قابلیت فروش مجدد در بازار را دارا هستند. پس هرگاه قیمت سهام رو به افزایش گذارد، سهامداران به انگیزه تحصیل سود اقدام به فروش سهامشان خواهند نمود که منجر به کاهش تقاضا در بازار خواهد شد. (Coffee, 2015, pp.93-97) در حالی که ULRها پس از استفاده در محصول، مصرف شده تلقی می‌شدند و ارزش خود را از جمله قابلیت خرید و فروش در بازار که از ویژگی‌های ذاتی سهام در بازار اوراق بهادار است را از دست می‌دادند. شاید از همین رو بوده است که نویسندگان، مصرف‌ناشدنی نمودن ULRها را به عنوان یکی از راه‌های نجات IPXI از سقوطش عنوان کرده‌اند؛ بدین توضیح که اگر ULRها را دارای‌هایی مصرف‌ناشدنی از جانب تولیدکننده تلقی کنیم، تعریف Security می‌تواند شامل ULRها نیز بشود که نتیجه‌اش را احتمال حاکمیت قوانین کمیسیون بورس و اوراق بهادار ایالات متحده دانسته‌اند^{۷۳} (Merritt, 2017, p.1138) لذا در شرایطی که ULRها را واجد وصف مصرفی بودن بدانیم، اصولاً مانع از تبعیت IPXI از قوانین مختلف حوزه بورس و اوراق بهادار ایالات متحده خواهد شد. نکته مهم آثار مترتب بر صلاحیت و قوانین حاکم است. آثار مختلفی برای شمول قوانین و مقررات "Security" یا اوراق بهادار وجود دارد. اگر ULR را نوعی از انواع اوراق بهادار بدانیم، بالتبع بازار IPXI، می‌تواند از موازین ترقی یافته، عرف و رویه‌های قضایی

47 - Securities and Exchange Commission

48 - Depletable

موجود در حوزه اوراق بهادار بهره‌مند گردد. چنانچه در بازار ایران به دلیل تبعیت کلی بازار از قوانین موجود، نیازی به وضع قوانین مادر و کلی نبود و تنها با اکتفا به برخی آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها که به این بازار اختصاص دارند با مجموعه‌ای به هم پیوسته از موازین قانونی برای اداره بازار مواجه بوده‌ایم. علاوه بر آن، مقررات ناظر بر "security" یا اوراق بهادار شفافیت بیشتری را نسبت به بازار موجود از صاحبان اختراع می‌طلبد. همچنین، نتیجه حاکمیت این قسمت شناخته شده از حقوق بر بازار، می‌تواند اطمینان و اعتماد بیشتر تولیدکنندگان برای اخذ لیسانس و ورود به بازار باشد. (Merritt, 2017, p.1140) تا ضمن ایجاد اعتماد میان مالک دارایی فکری و متقاضیان آن، رغبت آنان را برای ورود به این بازار از طریق افزایش شفافیت ناشی از اقتضای موازین حاکم بر بورس، رقم زنند.

دامنه‌ی مصادیق مورد معامله

بعد از شروع به کار IPXI، بازارهای مختلفی در این حیطه شروع به فعالیت نمودند که هر کدام دامنه‌های مختلفی از دارایی‌های فکری را به عنوان مورد معامله انتخاب می‌نمودند. چنانچه برخی از آن‌ها صرفاً به تسهیل و افزایش قابلیت معامله برای مصادیق مالکیت ادبی و هنری پرداخته‌اند؛^{۴۹} و برخی نیز درصدد افزایش گستره‌ی این بازار و شمول آن در هر دو حیطه‌ی مالکیت صنعتی و ادبی و هنری گام برداشتند.^{۵۰} بازار IPXI، با وجود اعتقاد برخی (۷۰، ۱۳۹۶)، شبیری زنجانی و دیگران) مبنی بر گسترش دامنه‌ی موضوعی فعالیت به همه‌ی مصادیق دارایی‌های فکری اعم از صنعتی و ادبی و هنری (Copyright)، به نظر می‌رسد از ابتدا تمرکز خود را در میان معاملات، بر لیسانس، و در میان مصادیق، بر اختراعات قرار داد و از این حیث دامنه‌ی محدودتری نسبت به بازار دارایی‌های فکری ایران دارد. چرا که در بازار دارایی‌های فکری ایران تا کنون، اختراعات، طرح‌های صنعتی و علامت‌های تجاری مبادله شده‌اند و بر اساس گفته‌ی مدیران این بازار منعی برای پذیرش سایر دارایی‌های فکری نیز وجود ندارد.^{۵۱} چنانچه در معرفی این بازار به امکان پذیرش ارقام گیاهی، آثار ادبی و هنری و نرم‌افزارها اشاره شده است.^{۵۲} البته باید دانست از آن‌جا که حمایت‌های قانونی از آثار ادبی و هنری در حقوق ما، بر خلاف مصادیق مالکیت صنعتی، منوط به ثبت اثر نشده است و به محض خلق، مورد حمایت قانونی است؛ امکان پذیرش این آثار به معنی پذیرش آثاری خواهد بود که در هیچ مرجعی به ثبت نرسیده است. لذا هرچند به لحاظ نظری منعی برای پذیرش آثار ادبی و هنری

49 - The Copyright Hub, UK, 2013.

50 - Intellectual Property Exchange LTD, UK, 2013.

۵۱ - به نقل از وبگاه فرابورس ایران به آدرس: <https://www.ifb.ir/Files/FaraRasanePDF/>

۵۲ - به نقل از وبگاه عصر بازار به آدرس: <http://www.asrebazar.com/News/16873>

در بازار ایران وجود ندارد ولی در عمل پذیرش آثاری که در مرجعی رسمی به ثبت نرسیده‌اند می‌تواند با مشکلات جدی در خصوص احراز مالکیت و اصالت اثر از منظر اثباتی همراه باشد. البته برای احتراز از این مساله و با وجود امکان ثبت آثار ادبی و هنری می‌توان پذیرش در بازار دارایی‌های فکری را مانند سایر مصادیق، منوط به ثبت اثر نمود. وانگهی با این کار هم حدود نیمی از حقوق مالکیت فکری از حضور و انتقال در بازار بورس محروم نخواهند شد و هم آن‌که فرصتی برای ثبت آثار فکری پدید خواهد آمد که علاوه بر تسهیل امور از منظر اثباتی، نظارت و نظام‌مند کردن آثار ادبی و هنری را در سطوح خرد و کلان ممکن خواهد ساخت.

بازار ثانویه

پس از عرضه‌ی اولیه در بازار اولیه، اصولاً بازفروش او را بهادار در بازار ثانویه انجام می‌شود. اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری نیز به عنوان یکی از اقسام اوراق بهادار، اصولاً می‌بایست امکان بازفروش آن در بازار ثانویه وجود داشته باشد در حالی که به دلیل فقدان بازار ثانویه برای این قسم از اوراق بهادار در ایران، تنها یک عرضه صورت می‌گیرد و امکان مبادله‌ی آن‌ها بر خلاف قاعده کلی اوراق بهادار پس از نخستین خرید توسط متقاضی، دیگر ممکن نخواهد بود. برخلاف بازار ایران، چنانچه ذکر شد IPXI امکان بازفروش ULRهای خریداری شده در نخستین عرضه را در بازار ثانویه فراهم کرده بود. اعضای IPXI (دارندگان ULR) می‌توانستند ULRهای استفاده نشده‌ی خود را در بازار ثانویه دوباره به فروش رسانند. (Contreras, 2016, p.424) بازار ثانویه به خریدارن این امکان را می‌داد تا از طریق مدیریت ریسک، تصمیمات دقیق‌تری اتخاذ کنند. برای مثال اگر فناوری خاصی در IPXI نزد یک شرکت، امیدوارکننده و آینده‌دار ارزیابی می‌شد، شرکت می‌توانست مقدار کمی از ULRهای مربوط بدان را در عرضه‌های اولیه خریداری کند تا پس از انجام تست‌های مختلف بتواند تصمیم بگیرد که در صورت لزوم مقدار بیشتری از ULR را در بازار ثانویه خریداری کند و از طرفی اگر تصمیم شرکت به ترک فناوری تعلق گیرد، می‌توانست هر زمان آن را در بازار ثانویه به فروش رساند. (Gray, 2008, p.4). در واقع دیگر نیازی به نقض یک اختراع برای بررسی آن نبود بلکه خرید تعداد محدودی از ULR، این امکان را به افراد می‌داد تا قبل از پذیرش کامل فناوری، به صورت کاملاً قانونی آن را مورد بررسی قرار دهند. (Merritt, 2017, p.1124)

نقش و سهم کارگزار بورس

انجام معاملات در تمامی بورس‌های دنیا علی‌الاصول از طریق کارگزاران انجام می‌شود و در اصطلاح، بورس‌ها "کارگزار محور" هستند (۱۲۰، ۱۳۹۵، سلطانی) در تبیین ماهیت حقوقی کارگزاری از میان انواع نمایندگی‌ها، حق‌العمل‌کاری طرف‌داران قابل توجهی دارد. (۸۷، ۱۳۸۶، اسکینی؛ ۱۷۷، ۱۳۷۴، ستوده تهرانی) با این وجود باید دانست ماهیت فعالیت کارگزاران، همواره منطبق با حق‌العمل‌کاری نیست مانند نقشی که آن‌ها در معاملات عمده‌ی شریطی، بورس کالا یا بورس انرژی دارا هستند. (۱۲۵، ۱۳۹۵، سلطانی) به نظر می‌رسد بازار دارایی‌های فکری نیز از همین دسته است که با وجود نقش کارگزاری‌ها در انجام اقدامات لازم برای پذیرش دارایی فکری در فرابورس، برگزاری جلسات مذاکره میان طرفین معامله و حسب مورد تهیه الگوی کسب و کار (Business Plan)، در نهایت معاملات به نام و به حساب مالک دارایی فکری و خریدار آن منعقد می‌شود که ماهیت آن را به نهاد "دلالتی" نزدیک‌تر می‌نماید. بر اساس ماده ۳۳۵ قانون تجارت "دلالت کسی است که در مقابل اجرت واسطه انجام معاملاتی شده یا برای کسی که می‌خواهد معاملاتی نماید طرف معامله پیدامی‌کند..." نکته‌ی قابل بحث دیگر کارگزاری‌ها است که اصولاً انگیزه‌ی مالی کارگزاری‌ها برای فعالیت در بازار خواهد بود. به طور کلی یک کارگزار برای آماده‌سازی یک دارایی فکری برای ثبت و عرضه در سامانه‌ی عرضه‌ی دارایی‌های فکری باید ماه‌ها زمان و هزینه صرف کند تا سرانجام سقف کارمزد اندکی دریافت کند. این کارمزد در مقایسه با فعالیت صورت گرفته و یا سایر خدماتی که کارگزاری‌ها امکان ارائه‌ی آن را دارند، اندک است. چه آن‌که همین کارمزد نیز اصولاً پس از به نتیجه رسیدن مذاکرات میان مالک و مشتری به کارگزاری تعلق می‌گیرد که ریسک صرف هزینه‌های زمانی و اقتصادی را بالاتر خواهد برد. کارمزد کارگزاران برای خرید یا فروش دارایی‌های فکری ۰/۰۰۳۸ از قیمت معامله (برابر با ۰/۳۸٪) و کارمزد خود فرابورس ۰/۰۰۰۳۲ (معادل ۰/۰۳۲٪) خواهد بود. ۳٪ در مقایسه با کارمزد تعلق گرفته به تعداد بالای معاملات سایر اوراق بهادار بسیار ناچیز می‌باشد. در مقابل نقش ابتدایی IPXI، ارائه خدمات به عنوان یک واسطه، میان مالکان اختراع، مجوزگیرندگان احتمالی و سایر خریداران بود. (Ghafele; Malackowski, 2012, p.127) از طرفی IPXI برخلاف بازار ایران، تحت نظارت و ذیل مجموعه بورس اوراق بهادار ایالات متحده فعالیت نمی‌کرد، لذا نقش کارگزاری‌های وابسته به سازمان مربوطه را خود IPXI بر عهده داشت و متعاقباً خودش از کارمزد بالاتری برخوردار بوده است. نرخ کارمزد تعلق گرفته به هر معامله در IPXI، ۲۰٪ بوده است (Contreras, 2016, pp.424; Merritt, 2017, p.1132) که در مقایسه

با نرخ کارمزد اوراق بهادار آمریکا^{۵۴} نیز نرخ کارمزد بازار دارایی‌های فکری ایران رقم بسیار بالاتری (بیش از پنجاه برابر) در نظر گرفته شده است. و شاید منفعت بالای شرکت از هر معامله، باعث انگیزه ایجاد کمبود تصنعی برای IPXI، شده باشد که در شرایط کمبود و متعاقباً افزایش قیمت، کارمزد بیشتری عاید شرکت گردد.

حل و فصل و اختلافات

در خصوص اختلافات در بازار سرمایه ایران باید دانست از ابتدای قانونگذاری، رسیدگی به اختلافات فعالان این بازار، نه در صلاحیت محاکم عمومی دادگستری، بلکه در "هیئت داوری" به عنوان مرجعی اختصاصی صورت می‌پذیرد. (۳۱۷، ۱۳۹۵، سلطانی) که بر اساس قانون بازار سال ۸۴، رسیدگی در هیئت داوری، منوط به سپری شدن مرحله‌ی سازش در "کانون‌ها"^{۵۵} و عدم حصول سازش در آن مرجع است.^{۵۶} اختلاف‌ها در بازار دارایی‌های فکری ایران نیز باتوجه به این‌که به لحاظ ساختاری، ذیل سازمان بورس تعریف شده است؛ اصولاً در مراجع حل اختلاف اختصاصی سازمان بورس و اوراق بهادار رسیدگی شود. از این حیث که رسیدگی به اختلافات بازار دارایی فکری که در مرجعی تخصصی و فنی، بدون اتلاف وقت‌هایی که در رسیدگی به دعاوی در مراجع عام دادگستری معمول است، انجام می‌شود، نسبت به بازار آمریکا، دارایی مزیت نسبی محسوب می‌شود. علاوه بر آن گرایش جهانی امروز، مبنی بر پذیرش حداکثری داوری در حل و فصل اختلافات ناظر بر دعاوی حقوق مالکیت فکری نیز حاکی از هم‌گامی بازار دارایی فکری ایران با کاروان جهانی است. اکثر نظام‌های حقوقی دنیا از جمله ایالات متحده، کانادا، سوئیس، فرانسه و انگلستان در پذیرش داوری‌پذیری دعاوی مرتبط با دارایی‌های فکری حقوق ناشی از آن هم‌صدا هستند. (۵۸، ۱۳۹۷، بهمئی؛ شیخ عطار) در مقابل، رسیدگی به اختلافات حوزه بازار اوراق بهادار در ایالات متحده، اصولاً در صلاحیت مراجع قضایی قرار دارد، لیکن در قانون بورس اوراق بهادار ۱۹۳۴ به حل و فصل اختلافات به شیوه‌های خارج از سازوکار دادگاه‌ها با توافق اصحاب دعوا اشاره شده است. (۲۰۲، ۱۳۹۵، میرزایی منفرد) این در حالی است که با توجه به اینکه مجموعه‌ی IPXI به لحاظ ساختاری خارج از سازمان بورس و اوراق بهادار در ایالات متحده تعریف شده بود تبعاً در مرجع رسیدگی به اختلافات نیز مشمول قواعد بازار بورس نمی‌شد. از طرف دیگر IPXI، بدون توجه به سازوکار حل و فصل اختلافات،

۵۴ - کارمزد اکثر اوراق بهادار آمریکا با نرخ ۱۳ دلار به ازای هر یک میلیون دلار فروش تعیین شده است. به نقل از وبگاه کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا به نشانی:
<https://www.sec.gov/news/press-release/2018-67> (Visited at 1397/11/3)

۵۵ - ر.ک بند ۵ از ماده ۱ قانون بازار.

۵۶ - ر.ک ماده ۳۶ قانون بازار.

تاسیس نشده بود. چنانچه یکی از خدماتی که برای ارائه به مالکان دارای فکری و سرمایه‌گذاران در بازار معرفی می‌نمود، "میانجی‌گری در معاملات"^{۵۷} و "حل و فصل اختلافات از طریق داوری"^{۵۸} میان فعالان بازار IPXI بود. (Ghafele; Malackowski, 2012, p.127) لذا اصولاً مدیریت اجرایی IPXI از طریق سازش یا پذیرش شرط داوری به اختلافاتی که میان فعالان بازار ایجاد می‌شد، رسیدگی می‌نمود. نکته مهم آن است که در مواردی که خود IPXI، یکی از طرفین دعوا باشد و یا زمانی که یکی از طرفین دعوا، از اعضای IPXI نبودند قاعداً مراجعه به IPXI موجه به نظر نمی‌رسید. چنانچه در مواردی که IPXI برای انتفاع بیشتر از کارمزد معاملات، اقدام به عدم صدور ULR جدید و ایجاد کمبود مصنوعی می‌نمود، (Contreras, 2016, pp.437) ساز و کاری برای مقابله با چنین شرایطی پیش‌بینی نشده بود. هم‌چنین زمانی که افرادی بدون طی فرآیندهای تعیین شده برای ورود به IPXI، با استفاده غیرمجاز از حق اختراعاتی که در IPXI پذیرش و عرضه شده بودند، حقوق مالکانه و نیز حقوق IPXI را نقض می‌نمودند، راهی جز رسیدگی از طریق دعاوی عمومی برای ذیحق وجود نداشت.

نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

این پژوهش برآن بود تا بازار بین‌المللی دارای فکری ایالات متحده موسوم به IPXI را اولاً از آن جهت که نخستین تجربه در کالانگاری و عرضه دارای‌های فکری به شیوه‌ی مشابه بورس و اوراق بهادار، و ثانیاً از آن جهت که الگوی بازار دارای فکری ایران است؛ را مورد بررسی قرار دهد؛ بازاری که با وجود شروع چشمگیرش، تنها چند سال پس از نخستین عرضه با شکستی مواجه شد که علیرغم ادعای مدیران، تنها ریشه در سوءرفتار متقاضیان دارای فکری نداشت؛ بلکه اشکالاتی در الگوی کسب و کار و نیز آشکار شدن سوء نیت مدیران اجرایی آن در برخی رفتارها به منظور تحصیل سود بیشتر، مانند ایجاد کمبودهای تصنعی باعث شد تا متقاضیانی که پیش از این، رفتارشان بر دیوار اعتماد به بازار مبتنی بود، به سوی نقض موازین بازار و حقوق صاحبان اموال فکری منحرف گردد. همچنین با وجود آن‌که شرایط نامطلوب لیسانس‌های پسینی از ویژگی‌های جدایی‌ناپذیر الگوی کسب‌وکار IPXI تلقی می‌شد، ولی عدم تصمیم‌گیری صحیح در جهت‌دهی به بازار برای احتراز از سوءاستفاده‌ی دلالت‌آور ULR در بازار، در کنار استفاده از ظرفیت بازار ثانویه منجر به توقف بازار گردید. بازار دارای فکری ایران نیز با نگاهی به بازار IPXI و در فاصله‌ی کوتاهی از آن ذیل بازار بورس و اوراق بهادار شروع به فعالیت نمود که گزارش‌ها حکایت از عدم توفیق سیاست‌های تقنینی و اجرایی آن در نیل به اهداف مورد انتظار

در طول سال‌های فعالیت آن دارد. بازار ایران با وجود مزیت‌های نسبی به IPXI، خصوصاً در امکان مشارکت مالکان دارایی فکری و متقاضیان آن و بهره‌مندی از موازین قانونی بالغ بازار بورس نتوانسته است چنان که باید بر رفتار فعالان بازار دارایی‌های فکری موثر افتد؛ چنان‌چه وسعت دامنه‌ی مصادیق مورد معامله در این بازار نسبت به IPXI نیز نتوانست مددی به ساخت دیوار اعتماد و ایجاد انگیزه برای صاحبان و سرمایه‌گذاران دارایی‌های فکری باشد. به نظر می‌رسد بازار ایران به دلیل فقدان رویه‌های بالغ بیش از هر چیز نیازمند اعتمادسازی از طریق کاهش میزان ریسک و افزایش مشوق برای فعالیت در بازار است که با وجود نقش پررنگ عوامل حقوقی، استمداد از عوامل فرهنگی و اطلاع‌رسانی‌های گسترده‌تری را در این خصوص می‌طلبد تا به مرور موجد رویه‌های قوی شود. رویه‌های مستقر و محکم نیز متقابلاً در جلب اعتماد نقش موثری ایفا خواهد کرد. لذا در این مرحله، "افزایش مشوق" و "کاهش ریسک" را شاید بتوان مهمترین راهبردها برای سیاستگذاری و تعیین خط مشی بازار دارایی فکری دانست. در این زمینه راهکارهایی برای اصلاح الگوی کسب و کار به منظور تشویق طرفین معامله، و نیز کارگزاری که نقش واسطه را در ایصال طرفین به یکدیگر دارا می‌باشند، ضروری است. افزایش کارمزد کارگزاری‌ها می‌تواند نخستین گام برای انگیزه‌سازی واسطه‌ی معاملات برای به حرکت درآوردن موتور بازار بکار گرفته شود که کارکرد مثبت آن در گروهی عدم اثبات سوء نیت مدیران بازار در انتفاع از افزایش قیمت دارایی‌های فکری است. استفاده از عقود مختص دارایی‌های فکری و استانداردسازی نیز می‌تواند در جذب مشارکت فعالان این حوزه که لازمه‌ی کارآمدی بازار است نقش بسزایی داشته باشد. تجویز بیمه دارایی‌های فکری و نیز اعطای تسهیلات به فعالان بازار دارایی فکری نظیر امکان توثیق دارایی‌های راه یافته به بازار به مبلغ مبادلاتی و انواع معافیت‌های اقتصادی نیز در فرایند کاهش ریسک نقشی معتنا به خواهد داشت. همچنین ایجاد امکان خرید بخشی از اوراق بهادار مبتنی بر دارایی فکری و بازفروش دارایی‌های خریداری شده می‌تواند با کاهش میزان ریسک خریدار، در ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان به موازات سایر عوامل موثر افتد. البته که استفاده از این ظرفیت نیز نظر به تجربه‌ی IPXI، منوط به تحدید قیمت در بازه‌ی نوسانی منعطف و نیز تعیین شرایط متقاضیان برای احراز صلاحیت خریداران، به منظور اجتناب از ورود دلال‌ها و سوءاستفاده‌ی آن‌ها از این امکان می‌باشد. علاوه بر آن با توجه به داوری‌پذیری دعاوی ناشی از دارایی‌های فکری و ظرفیت قانونی موجود در استفاده از داوری توسط هیئت داوری سازمان بورس و اوراق بهادار، ایجاد هیئت‌های داوری تخصصی ناظر بر دارایی‌های فکری که در چارچوب موازین قانونی بازار بورس عمل می‌کنند نیز می‌تواند در تکمیل پازل یک بازار کارآمد راهگشا باشد.

منابع

کتاب

- ۱- اسکینی، ربیعا، ۱۳۸۶، حقوق تجارت(کلیات،معاملات تجاری،تجار و سازماندهی فعالیت تجاری)،تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی(سمت)، ج ۱۰
- ۲- زرکلام، ستار، ۱۳۹۳، حقوق مالکیت ادبی و هنری، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی(سمت)
- ۳- ستوده تهرانی، حسن، ۱۳۷۴، حقوق تجارت، ج ۳، تهران، نشر دادگستر، ج ۵
- ۴- سلطانی، محمد، ۱۳۹۵، حقوق بازار سرمایه، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها(سمت):دانشگاه شهید بهشتی
- ۵- سلطانی، محمد؛ خلیلی، مر ضیه؛ سهرابی، لیلا؛ فلاح تفتی، زینب، ۱۳۹۳، بایسته‌های حقوق بازار سرمایه(اصول)، تهران، انتشارات بورس
- ۶- شمس، عبدالله، ۱۳۹۷، آیین دادرسی مدنی، ج ۱، تهران، دراک، ج ۲۰
- ۷- عبدالرحیمیان، محمدحسین؛ دهقان منشادی، سمانه، ۱۳۹۶، سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار(از تئوری تا عمل)، تهران، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ سوم
- ۸- کاتوزیان، قواعد عمومی قراردادها، ۱۳۷۹، ج ۲، شرکت سهامی انتشار
- ۹- مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار، ۱۳۸۹، نهادهای مالی، ج ۲، تهران، شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس
- ۱۰- مهران‌فر، محمدرضا، ۱۳۹۲، آشنایی با مفاهیم بورس اوراق بهادار، تهران، نشرچالش
- ۱۱- میرزایی منفرد، غلامعلی، ۱۳۹۵، حقوق بازار اوراق بهادار(حل و فصل اختلافات)، تهران، میزان، ج ۲

مقالات

- ۱۲- افتخار جهرمی، گودرز؛ خراسانی، علی، ۱۳۹۶، تبیین اصول و قواعد دادرسی تجاری و ارزیابی کارایی آن از منظر تحلیل اقتصادی حقوق، مجله مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۸، شماره ۱
- ۱۳- بهمنی، محمدعلی؛ شیخ عطار، حسنی، ۱۳۹۷، قابلیت داوری دعوی حقوق مالکیت فکری نیازمند ثبت، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۵۸
- ۱۴- سلطانی، محمد، ۱۳۹۲، صلاحیت هیئت داوری موضوع قانون بازار اوراق بهادار، مجله تحقیقات حقوقی، دانشگاه شهیدبهشتی، دوره ۱۶، شماره ۳
- ۱۵- شبیری زنجانی، سید حسن، بهار و تابستان ۱۳۹۶، بررسی ابعاد حقوقی بورس بین‌المللی دارایی فکری و مقایسه آن با بازار ایران، مجله حقوق خصوصی، دوره ۱۴، شماره ۱
- ۱۶- صالح نیا، نرگس؛ دهنوی، جلال؛ حق‌نژاد، امین، مرداد و شهریور ۱۳۸۹، نقش فرهنگ در توسعه اقتصادی، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال چهارم، شماره ۴۳ و ۴۴
- ۱۷- موسویان، سیدعباس؛ میرزاحانی، رضا؛ کاوند، مجتبی؛ اعتصامی، سید امیرحسین، ۱۳۹۳، مبانی فقهی و حقوقی بازار دارایی‌های فکری، فصلنامه بورس اوراق بهادار، دوره ۷، شماره ۲۶

منابع انگلیسی

- 18- Arora, A., Fosfuri, A. and Gambardella, A. (2001) 'Markets for technology and their implications for corporate strategy', *Industrial and Corporate Change*, Vol. 10, No.2

- 19- Cameron Gray, (2008), A New Era in IP Licensing: The Unit License Right Program, THE LICENSING J. V.28, N.10
- 20- Chase Means, IPXI: Creating an Efficient Patent License Marketplace, TIMELY TECH @ THE UNIVERSITY OF ILLINOIS (Mar. 16, 2013), http://illinoisjltip.com/timelytech/ipxi-creating-an-efficient-patent-license-marketplace/#_edn18 [<https://perma.cc/5T7A-A62C>].
- 21- Daryl Lim, (2014), Standard Essential Patents, Trolls, and the Smartphone Wars: Triangulating the End Game, 119 PENN ST. L. REV. 1, 53
- 22- David L. Newman, The Unfortunate Fall Of The IPXI Marketplace, LAW360 (Dec. 8, 2015, 10:24 AM), <http://www.law360.com/articles/734578/the-unfortunate-fall-of-the-ipxi-marketplace> [<https://perma.cc/CD2M-XEBX>]
- 23- Federal Trade Commission, (2011) The evolving IP marketplace: Aligning patent notice and remedies with competition
- 24- Ghafele, Roya; Malackowski, James; (2012), Emerging IP monetization solutions: The institutionalisation of an IP exchange, Int. J. Intellectual Property Management, Vol.5, No.2
- 25- Hagelin, T. (2002) 'New method to value intellectual property, A', AIPLA Quarterly Journal, Vol. 30, No. 3
- 26- Ian D. McClure, (2011), The Value of Efficiency and Transparency in IP Licensing: Let the Market Decide, INTELL. PROP. MAG., p. 53, <http://www.ipo.gov.uk/ipreview-c4e-sub-mcclure.pdf> [<https://perma.cc/9THQ-SZPB>]
- 27- Ian D. McClure, (2015) From a Patent Market for Lemons to a Marketplace for Patents: Benchmarking IP in Its Evolution to Asset Class Status, 18 CHAP. L. REV. 759, 795-96
- 28- INTELLECTUAL PROPERTY EXCHANGE INTERNATIONAL, <http://IPXI.com>; Broken By a System That Encourages Bad Behaviours, IPXI Closes Down, IAM MAG., July/ Aug. 2015, <http://www.iam-media.com/Magazine/Issue/72/Insights/Brokenby-a-system-that-encourages-bad-behaviours-IPXI-closes-down> [<https://perma.cc/A3CG-J8FP>].
- 29- James Bessen & Michael J. Meurer, (2014), The Direct Costs from NPE Disputes, 99, CORNELL L. REV. 387, 388
- 30- Joff Wild, IPXI Demise Caused by a US Patent System That Offers No Incentive for Good-Faith Licensing, Says Exchange's CEO, IAM (Apr. 7, 2015), <http://www.iam-media.com/blog/detail.aspx?g=93e8d407-b24c-4d9a-a59c-da9fe9e3f578> [<https://perma.cc/QJ67-LZU8>]
- 31- John Coffee, Hillary Sale & M. Todd Henderson, (2015) Securities Regulation: Cases and Materials. Foundation Press, 13th edition.
- 32- Jorge L. Contreras, (2016), FRAND Market Failure: IPXI's Standards-Essential Patent License Exchange, 15 CHILKENT J. INTELL. PROP.
- 33- Karlsson Dinnetz, (2016) M., IP Exchange and Finance, EUR 28201 EN, Publications Office of the European Union
- 34- Lanjouw, J.O., Pakes, A. and Putnam, J. (1998) 'How to count patents and value intellectual property: the uses of patent renewal and application data', The Journal of Industrial Economics, December, Vol. 46, No. 4.
- 35- Letter from Garrard R. Beeney, on behalf of IPXI Holdings, LLC & IntellectualProperty Exchange International, Inc., to Renata B. Hesse, Deputy Ass't Att'y Gen., Antitrust Division, Dep't of Justice (Nov. 30, 2012)
- 36- Malackowski, J.E, (2010) 'Market pricing of commoditized patent licenses', Discussion Draft June 6 2010 from Intellectual Property Exchange International
- 37- Marketplace of Ideas, THE ECONOMIST (May 12, 2012), www.economist.com/business/2012/05/12/marketplace-of-ideas
- 38- McClure, I.D. (2008) 'Commoditizing intellectual property rights: the practicability of a commercialized and transparent international IPR market and the need for international standards', Buffalo Intellectual Property Law Journal, Vol. 6, No.1

تدوین سیاست بازار دارایی فکری ایران با تحلیل شکست بازار بین‌المللی دارایی فکری ۱۱۳

- 39- Merritt L. Steele, (2017), The Great Failure of the IPXI Experiment: Why Commoditization of Intellectual Property Failed, 102 Cornell L. Rev. 1115
- 40- Millien, R. and Laurie, R. (2007) 'A summary of established & emerging IP business models', Proceedings of the Sedona Conference, , Sedona, AZ.
- 41- PHILLIP AREEDA & LOUIS KAPLOW, (4th ed. 1988) , ANTITRUST ANALYSIS: PROBLEMS, TEXT, CASES 571.
- 42- Reilly, R.F. and Schweih, R.P. (2004) The Handbook of Business Valuation and Intellectual Property Analysis, McGraw-Hill, New York.
- 43- St'ephane Chuffart-Finsterwald, (2014), Patent Markets: An Opportunity for Technology Diffusion and FRAND Licensing?, 18 MARQ. INTELL. PROP. L. REV,
- 44- Thurow, L.C, (1997), Needed: A new system of intellectual property rights, Harvard Business Review
- 45- Tom Groenfeldt, New IP Exchange Promises Transparency in Patent Pricing, FORBES (Dec. 6, 2013, 8:46 AM), <http://www.forbes.com/sites/tomgroenfeldt/2013/12/06/new-ip-exchange-promises-transparency-in-patent-pricing/#5f4ac5e1af5e> [https://perma.cc/ B9QJ-DGQN]
- 46- Viscounty, P.J., De Vries, M.W. and Kennedy, E.M. (2006) 'Patent auctions: emerging trend?', The National Law Journal, Vol. 27, No. 86.

منابع اینترنتی

- ۴۷- وبگاه اینترنتی بازار بین‌المللی دارایی فکری، به نشانی: <http://IPXI.com>
- ۴۸- وبگاه اینترنتی خبرگزاری سازمان بورس، به نشانی: <http://www.boursenews.ir/fa/news/113234/>
- ۴۹- وبگاه اینترنتی خبرگزاری عصر بازار، به نشانی: <http://www.asrebazar.com/News/16873/>
- ۵۰- وبگاه اینترنتی جستجوی اختراعات در گوگل، به نشانی: <https://patents.google.com/patent/US20110071961>
- ۵۱- وبگاه بازار دارایی فکری ایران، به نشانی: <https://www.ifb.ir/Files/FaraRasanePDF>
- ۵۲- فهرست اوراق معامله شده دارایی فکری <https://www.ifb.ir/IPtrade.aspx>
- ۵۳- وبگاه اینترنتی سازمان بورس اوراق بهادار ایالات متحده آمریکا، به نشانی: <https://www.sec.gov/news/press-release/2018-67>

قوانین

- ۵۴- قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴ - ۱۳۹۰)
- ۵۵- قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴
- ۵۶- قانون تجارت جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۱۱
- ۵۷- قانون اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم جغرافیایی مصوب ۱۳۸۶
- 58- Securities Act of 1933
- 59- Securities Exchange Act of 1934

